

גילברט לאסן

חסיד אומות העולם בדנמארק

אביב 1943 — קיץ 1944

באביב 1938 עברנו — אשתי ואני — לגור בסמידסטרום, כפר קטן, במרחק 6 ק"מ מגיללאיה (Gilleleie); שם הקימונו חנות ששימשה מכולת, סוכנות דואר ובית-מרחקת כפרי. אנו שנינו ילידי 1906 ומימי נעורינו התחנכנו במסחר. לשנינו רגש דתי עמוק. במשך 7 שנים שירתתי במשמר האזרחי המקומי, עליתי בדרגה עד שבסוף הייתי משהו מקביל לרס"ר.

בטרם עברתי לגור בסמידסטרום קיימתי במשך שנים רבות קשר הדוק — הן פרטי, הן מסחרי — עם משפחות יהודיות. היתה לי נטיה טבעית לעזור, ככל שיכולתי, כשהגסטאפו החל לאסור את יהודי דנמארק ב־1943. במהלך השנים 1938 עד אוקטובר 1943 הייתי חבר בכמה אירגונים, כגון לשכת המסחר וכו'. במשך אותן השנים היכרתי גם כמה וכמה דייגים שבגיללאיה — וכפי שיתברר בהמשך דברי, היתה להיכרות זו חשיבות רבה. הגרמנים כבשו את דנמארק ב־1940 ובשנים הראשונות נקטו התושבים בסכימה שלי פחות או יותר עמדה של נחיה ונראתה. אולם, יותר ויותר הגיעו אלינו עתוני מחתרת, רובם מקופנהאגן. כאן קיבלנו את הדחיפה הראשונה להקשיב לשידורי הברי.בי.סי. בשפה הדנית ולבצע פעולות זעירות כגון שפיכת סוכר לבנוין המיועד לכלי-רכב של הגרמנים וכו'. על אירגון של ממש לא היה מה לדבר.

ב־1942 הופיעו בסמידסטרום כ־10–20 פליטים יהודים מגרמניה ונעשו לשכנים שלנו. התחלנו לשוחח ושמעתי כי מטרתם היא לברוח לשוודיה ומשם להגיע לארצות-הברית. כדי לאסוף את הכסף הדרוש היו עובדים כפועלי-עזר במשקים חקלאיים ובמפעלים בסביבה. עליידי אנשים אלה קיבלנו — אשתי ואני — מושג יותר מקיף ויותר ברור מהנעשה בגרמניה; הבינונו שזוהי רק שאלה של זמן מתי יתהווה מצב כזה גם אצלנו בדנמארק. כך היינו מוכנים כשהגיעה אלינו, בספטמבר 1943, בקשת העזרה הישירה הראשונה מאת זוג יהודי צעיר בקופנהאגן.

רצה המקרה ובאותו היום קיבלתי בקשת דומה מבנו של אחד מלקוחותינו הטובים ביותר, בעל וילה לימו קיץ בקירבת מקום אלינו. היכרתי אותה (מר א.א.ת.) מזה שנים, ומאחר שבינינו התקיימו יחסי אָמון הדדיים, הוא אמר לי שנשלח לגיללאיה כאופן מיוחד עליידי קברצתו במחתרת הדנית הפעילה; תפקידו היה ליצור מגע עם אנשים ראויים לאָמון, משום שהגסטאפו עומד להתחיל במאסרם

של יהודי דנמארק תוך 72 שעות. הוא גם הודיע לי, שקיבל הוראות לנסוע לשוודיה — מיד עם הקמת המגעים באיזור שלנו — כדי לארגן עזרה שם. לפי דבריו, מוכן היה לעבור אפילו בסירת משוטים גנובה — והוא מצא כבר אחת. ראיתי את הסירה; היא נבנתה בסביבות השנים 1910—1920; אורכה 3 וחצי מטרים ורוחבה מטר וחצי; והיא יכלה לקחת 4 אנשים לכל היותר. אמרתי לו שזהו שנעון והוא יוכל להצליח רק אם לא ייתקל ברוח או בזרם. (הסירה היתה שייכת למשפחת סימוני ונמכרה אחר־כך לאדון וגברת מור. לאחר המלחמה קניתי ואני שומר עליה כמזכרת לאותם ימים).

תא אשר היה — אשרי ואני נכנסנו לפעילות: ניגשנו אל ידידנו מבין דייגי גיללאיה וכעבור יומיים בוצעה ההובלה הראשונה מגיללאיה אל העיירה השוודית הוגנס (Högnaes). במחיר 1000 קרונות ששילם הזוג היהודי ועוד מעט טבק שנתן א.א.ה. (האיש לא רצה שיוכיזו את שמו בספר „גיללאיה 1943“), לכן אני מכנה אותו כאן רק בראשי תיבות: א.א.ה. אולם יש לדעת שהוא היה איש חמגע הראשון שלנו עם המחתרת הדנית. שמו האמיתי ידוע לי ולאשתי ואני מנסה להשפיע עליו שיעלה על הכתב דו"ח מקביל; כי ברשותו מידע בעל ערך היסטורי רב על אודות העברתם של פליטים יהודים לשוודיה).

רוב הקבוצות שאני טיפלתי בהן היו בנות 10—15 איש. היה לי מנע אישי מצויין עם דייג אחד, ק.ר., ועם בנו קורנד; הם דרשו כ־1200 קרונות לכל נסיעה. לעתים הצלחנו להבריח את הפליטים ולהעבירם דרך משמרות הגרמנים ישירות שבגמל גיללאיה, אך לרוב ביטרו הדייגים לאסוף את היהודים מסירות קטנות יותר, לאורך החוף, מערבה לגמל גיללאיה. צורה זו גם היתה יותר נוחה לנו. כי לרבים מבין הפליטים היתה גישה לוולות ליד החוף ושם יכלו להשתתות ולנח קצת מהמסע הארוך, המייגע והמסוכן ברכבת מקופנהאגן. דיברתי עם הפליטים היהודים והוברר לי כי ל־90% מהם היו מגעים עם אנשים מקופנהאגן שסייעו להם ואלה היו ממש מוטחים למצוא דרכי תחבורה בשבילם, כדי שיוכלו לצאת מהבירה. בקבוצות עוזרים אלה נמצאו סטודנטים עלומי שם, אנשי צבא בשירות ובניטלאות, רופאים, עורכי־דין ושוטרים. זו היתה תגובת ספונטאנית של אנשים שהיו מוכנים להרשים יד עזרת.

בו בזמן החמיר גם הצבא הגרמני את עמדתו; לפי פקודת הגסטאפו התרבו המאסרים וההוצאות להורג. לפי הפקודות החדשות אסורה היתה הכעלות על סירת משוטים ליד החוף וביחוד אסור היה לסיע לפליטים בלשהם. מאחר שלרשותה של הקבוצה שלנו היתה סירת משוטים, נאלצנו לחפש לה מחברא חדש כל לילה שני. באמצע אוקטובר חשנו כי הגסטאפו המקומי, שהמטה שלו נמצא בהלסינגור (Helsingør), עולה על עקבותינו. לכן החלטנו לבנות מחסה גדול

בתמונה למעלה: בהי דייגים בהם הסתרו יהודים בימי רדיפות הנאצים
בתמונה באמצע: אחת מסירות הדייגים בהן הועברו היהודים לשוודיה
בתמונה למטה: חכפיה בגיללאיה, בה הסתרו יהודים

מאבן, מסוזה בעלים וכד' על גבן, קרוב לחוף, כך שנוכל לאסוף את היהודים במהירות ולהעבירם אל ספינות הדייג הגדולות יותר, שהיו מחכות במרחק של כ־300 מטר מהחוף. השתמשנו בשיטות איתות שונות; למשל: ירוק — הכל בסדר, צהוב — חכו, אדום — הסתלקו, גרמנים נמצאים בקירבת מקום.

היה לי מול מיוחד ויום אחד הצלחתי לשוחת עם אחד השומרים הגרמנים בגמל גיללאיה. הוא היה אדם מבוגר, מאוסטריה, ובעזרת טבק, חמאה, ביצים ובירה הצלחתי להוציא ממנו מידע על סירי הגרמנים: היכן מתחילה פעילותם לאורך החוף ומתי, מה מספרם וכד' וכד'. אל תסבחו שהיינו תלויים בתנאי מזג־האוויר (רוחות חזים). רוב החובלות גם בוצעו כלילות. יש שנאלצנו לתקום מין מוח ארצי באורך 20 מטר, כדי להעביר לסירות הקטנות זקנים וחולים, או פצועים מאנשי המחתרת. ברי שהכרחי היה לפרק מזהים אלה עוד באותו הלילה, כדי לא לעורר את חשדם של הסוירים הגרמנים. בתחילת אוקטובר כמעט התפוצץ כל העניין. נמצאו אצלנו מאות פליטים יהודים, לא רק בעיר גיללאיה עצמה, אלא כמעט בכל וילה בסמידסטרום. היתה לנו הרגשה שהשומרים מטעם הצבא הגרמני עצמו את עיניהם — אם רק יכלו — ומאוחר יותר אמרו לי אנשי מגע בגיללאיה, שהאוסטרים ממש השתתפו בפעולות ההצלה. הסכנה החמורה ארבה לנו מצד יחידת הגסטאפו בהלסינגור (מפקדה היה אדם בשם יוהל) וכן מצידם של ה"קווילינגים" הדניים שלנו, שפעלו למען הגסטאפו.

מזג־האוויר נעשה קר ואחת הבעיות שלנו היתה כיצד לספק חימום בחשמל או בנפט — כי הסקה באש לא באה בחשבון משום שהעשן היוצא מהארובות היה מסגיר אותנו. היינו זקוקים גם למזון, שמיכות ותרופות מפני שלעתים קרובות נאלצנו לדחות העברות בשל תנאי מזג־האוויר. השגנו כרטיסי מזון בשוק השחור בקופנהאגן, ומן האיכרים בסביבה השגנו חלב, לחם, ביצים, תפוחי־אדמה, עופות וכד'. הרופאים סיפקו לנו את התרופות הדרושות; אפשר היה לסמוך עליהם, וכידיהם היו רשיונות להפעיל את מכונותיהם, אפילו כלילות, הם מילאו אצלנו תפקיד חשוב.

כדי לשפר את האירגון הוקמה בגיללאיה ועדה מתחרתית ובה היו חברים: השוטר המקומי שלנו, רופא, חבר הצרפתי, מורה, שלושה דייגים וח"מ. עיסוקנו העיקרי היה תיאום העובלות לשוודיה, הוצאת הכספים למזון ותרופות וכד', ומעל לכל: התשלומים לדייגים, כי אלה סיכנו את חייהם בכל נסיעה ונסיעה; אילו נתפסו עלידי אנחות־הסויר הגרמניות, היה צפוי להם עונש מוות. בראש וראשונה החלטנו להוציא את היהודים מתעיר ולהעבירם לוולות שבסביבת סמידסטרום, כי לרובן היו לי מפתחות. לשם כך נאלצתי להרבות בנסיעות בין העיר לסמידסטרום ולי היה גם עסק צדדי כמנונה מטעם חברת השמירה המקומית; לבשתי מדים והיתה לי תעודה מטעם הגרמנים, שלפיה כותר היה לי להסתובב כלילות באופן חופשי. לעתים קרובות נתקלתי במשמרות גרמנים ואז הפעלתי ציווף של חוש ההומור הדני עם יראת הכבוד של הגרמנים בפני תארים וקראתי לעצמי „רכ־שומר ראשון", ובתואר זה נודעתי בין אנשי הצבא הגרמני המוצבים בגיללאיה.

בליל ה'5 באוקטובר 1943 הגיעה לעיירת-הדייגים הקטנה שלנו, גיללאיה, המלחמה על כל מוראותיה. הדבר החל בערך בשעה 8 בערב, כשכל איזור הנמל נחסם באופן פתאומי על-ידי חיילים גרמנים, אנשי S.S., ותעוזרים הדניים של הגסטאפו. לאורך המזחים הרצבו עוד במשך היום זרקורי ענק; זה היה בשבילנו אות שמשוה מתכונן ועל כן ציורנו על כל הפליטים היהודים לא להוציא את אפם החוצה מהבואיהם בכנסיה ובפליות-הנג כרבים מבתי העיר.

לא אכנס לפרטים, כי אלה תוארו במלואם בספר „גיללאיה, אוקטובר 1943“. הגרמנים אסרו כ־100 איש, רובם בכנסיה. אחרים מהם שוחררו לאחר-מכן; אך כ־50–60 נשלחו למחנה-הריכוז בטרזינשטאט ואחרים מהם אף מצאו שם את מותם.

למולנו החליטה הוועדה שלנו שלושה ימים קודם לכן לרוקן את העיירה מפליטים, כדי שנוכל לטפל ברבים שהיו מגיעים אלינו ברכבת או באוטובוסים. כמעט שאיבדנו את השליטה בטעב, כי היהודים זרמו לעיירה ועשו נסיונות מראשיתם להתקשר עם הדייגים. אני מאמין — ואני רוצה לציין את הדבר למען האמת ההיסטורית — כי הודות להחלטה שלנו ניצלו יהודים רבים ממאסר באותו הערב.

בשל פעילותם הרבה של הגרמנים, שהיתה מורגשת באותו היום באיזור הנמל, החלטנו לא רק לבטל את כל ההפלגות המתוכננות לשוודיה. עצרנו גם את היועדים, כטרם הגיעה לעיירה רכבת הערב מקופנהאגן דרך הילרוד (Hillerød). ביחד עם מר י.י. רכבנו לעיר פארוס (Paarup), התנתה האחרונה לפני גיללאיה. אנו פשוט חטפנו את הרכבת, הסברנו למבקר-הכרטיסים את הנעשה בגיללאיה ואמרנו לו לשתוק. הוא הבין. י.י. ואני עברנו בקרונות ופשוט אמרנו שעל כל הנוסעים לגיללאיה לרדת. הם צייתו. בוציף הסברנו בקצרה את המתרחש — הרכבת עדיין עמדה בתחנת פארוס — והתברר לנו שבין הנוסעים היו כ־50 פליטים יהודים ורק מקומיים מעטים. את היועדים חילקנו לשתי קבוצות ולחיינו אותם ברגל לשני מסיקים הקלאיים גדולים, סובורגארד וטאקסגארד. כשכבר לא יכלו לראות אותנו מתחנת פארוס, המשיכה הרכבת את דרכה לגיללאיה עם מעט המקומיים. היה מזל: ברכבת לא נסעו גרמנים הדניים. מילל הנהג ומבקר-הכרטיסים, שמרו על דיברתם ולא גילו דבר.

אשר ל־50 היהודים הנ"ל: כולם הגיעו לשוודיה כעבור כמה ימים דרך הומלבר. לנו היה קשר ישיר מצויין עם קבוצת מאתרת בלינגבי (Lyngby), ליד קופנהאגן, שבראשה עמד מנהל בית-ספר בשם ברתלסן. באותו הלילה לקחו הוא וקבוצתו על עצמם את כל האחריות — כי ידינו היו מלאות עבודה בגיללאיה.

ראינו שהמצב בעיר מתקרב למשבר — הדברים הגיעו כמעט לידי פאניקה — והחלטנו להיפגש למחרת (6 באוקטובר) בבוקר השכם. את מר א.פ., שתפקידו היה לפזר את היהודים בבתיהם של דנים נאמנים, אי אפשר היה למצוא בזמן. מסיבות בטיחות הוא היה היחיד שהתזיק כרשימה מלאה של מקומות המגורים, שמות וכתובות. אני זוכר היטב כי הפגישה התקיימה בביתו של מר ס., חבר העיירה, נתקבלו ארבע החלטות חשובות:

1. יש להפסיק, למשך 48 שעות, את כל התעבורת לשוודיה;
2. יש להעביר את היהודים ואת חברי המחתרת הדניים לסמידיסטרום ולהסתירם שם בוילות השונות;
3. יש להעביר הודעה לפעילים בקופנהאגן ולהודיע להם על „מבצע פארוץ“ שיישאר בתוקפו למשך 48 שעות;
4. יש ליצור מגע עם מפקדה של ספינה גדולה יותר בגיללאיה, ששמה היה „יאן“. מטרתנו הייתה להעביר בבת-אחת כ-200 איש, בליל ה-7 באוקטובר, ותשאר — באמצעות הדייגים המקומיים שלנו.

עוד הוטל עלי לגשת אל רכיזהובל של הספינה, ותודה לאל: הוא תמך בתוכניתנו ב-100%. עוד בשעות אחר-הצהריים של אותו יום הבאתי אותו לסמידסטרום וטיילנו יחד לאורך החוף, כדי למצוא מקום מתאים שממנו נוכל להעביר את כל האנשים לאוניה בסירות קטנות. בחרנו במקום, שבו הגיע היער כמעט עד לחוף. ברמה סמוכה עמד בית שהיה לי קפחה אליו ושמשם יכולתי לאותת ישר אל האוניה וגם אל החוף.

באותו היום הצליחה הוועדה להוציא מגיללאיה את כל הפליטים היהודים. הובלתם של כ-200 איש לא יכלה להתבצע אילולי העזרה שקיבלנו מנהגי משאית רבים, תושבי גיללאיה. ככל שאני זוכר, היה השוטר המקומי שלנו, מר ק, מסוה על המיכצע. הודות למעטדו הרשמי הוא ידע על תנועותיו של הילי-המשמר הגרמני המוצב אצלנו, טלל מכונות וסירות-הסווד שלהם.

בשעות אחר-הצהריים היו המשאיות מוכנות לצאת לדרך. בצדדים שמנו ארנוי דגים או בירה ובאמצע הושכבו הפליטים. בהגיעם לסמידסטרום קיבלו אותם שני פני, אז בני 15 ו-17. הם ליוו אותם לוילות השונות, והכל הסתיים לפני השקיעה — בשל עוצר הלילה שהטילו הגרמנים. עתה צריך היה לדאוג לאוכל ומשקה לכל האנשים האלה בבת-אחת, ואני זוכר שבעל הפנסיון „תאורגארדן“ עשה מיכצע כביר וגם יתר אנשי המקום הביאו מה לאכול. גם לרופאים היה מה לעשות, כי בין הפליטים נמצאו כמה וכמה ילדים.

הגיע בוקר יום ה-7 באוקטובר, לרשותם של חברי הוועדה, ד"ר ו. והמנתל ר, עמד סכום של 130,000 קרונות. הוסכם שמשקד ה„יאן“ יקבל 50,000 קרונות והבעלים ועוזריהם של שתי סירות-המנוע, שאותן הבאנו בסיכון רב מאי-שם לחוף סמידסטרום ומסתרנו אותם שם בליל ה-6 באוקטובר, יקבלו 5,000 קרונות כ"א. ושוב היה צורך ב„מיכצע הובלה“, כי מקום ההפלגה נמצא במרחק כמה קילומטרים מסמידסטרום. טוב ניהל השוטר המקומי שלנו את העניין והוא הציב כמה מידידיו הנאמנים בסביות הדרך, כדי שיוכלו לתת אות אוהרה במקרה של תנועת גרמנים בלתי-צפויה. לפני השקיעה היו כל האנשים מוכנים במקום ההפלגה, וכן היו שם שתי סירות-המנוע שלנו. אני מאמין שהצל שמע את תפילותינו — כי מזג-האוויר היה נוח. בחנות שלנו עמדה אשתו על המשמר ליד הטלפון לטקרה שהגרמנים בגיללאיה יצאו לפעולה. שני בנינו ישבו לידה ופעלו

בקשרים בין ה"מטה" שלנו ומקום התפלגה. בשעה הקבוצה בדיוק (חושבני שהיה זה ב"ר בערב) הגיעה ה"יאן" למקום המיושט. הלילה היה אפל ומזג-האוויר כאילו הוזמן. אותי בירוק: „התגובלה מהחוף מתחילה“.

הרופאים שלנו הוריקו לכמה תיגוקות וריקות הרגעה. כי כל המיבצע מוכרח היה להתנהל בשקט. אחדים מאתנו וגם עוזרים מקופנהאגן, ששטם לא נודע, העבירו את מטענם של הוקנים. תוך שעה וחצי הועלו כל ה"אנ" על ה"יאן" והם יצאו לדרכם אל החופש, לשוודיה. רבי-התגובל עשה את דרכו היישר לעיר הונגס בשוודיה והם הגיעו בשלום.

סאורע דראמתי קרה רגעים ספורים אחרי שהאוניה הריסה צוגן ויצאת לדרכה. פתאום הופיעה מונית ומתוכה קפצו סגן צעיר, אשתו ושני ילדיהם. הוא ממש קפץ למים הקרים וניסה להגיע אל הספינה בשחיה. מובן שנאלצנו לצבור כעזר והרכענו אותו. הוא טען שהגסטאפו נמצא בעקבותיו. הסתרנו אותם במשך יומיים בוילה מבודדת, וב"ר באוקטובר העברנו אותם לשוודיה עם קבוצת פליטים אחרת שמנתה 120 איש.

כשהיה מיבצע לילי כזה מסתיים, היינו מתאספים בהנחה שלי, שם הייתה לנו אשתי עם קפה חם ולחם אפוי בבית. היה לנו מלאי של יין מוכחר, ואני זוכר שבאותו הלילה פתחנו כמה בקבוקים. בהודמנויות כאלו גם גילו כמה מזמסייעים את שמותיהם, והרי כמה מהם: פרופסור ווגנר א., המנהל מר ו., בעל אוניה ק., שהקנית נודעת גב' מ.ג. מנהלה של חברת דלק אמריקנית מר ה., סוחר עצים ידוע מלונגבי מר פ., ורבים נוספים מכל שכבות החברה.

לקשרינו עם אנשים אלה היה ערך רב לגבי מפעל החצלה שלנו, כפי שמוכיחות העובדות הבאות:

1. פרופסור א. ואשתו קיבלו לבית-החולים שלהם פליטים יהודים רבים — ולא רק חולים — כשלא היה לנו מקום אחר לשכנם. קיימנו בינינו קשר טלפון ופיתחנו שיטה שאיפשרה לנו להעביר את „החולים המיוחדים“ שלו לשוודיה.
2. מצבנו הכספי זכה לתמיכה רבה מאת מר ק., בעל האוניות, ומאת מר ה., מחברת הדלק.
3. למנהל ו. הייתה ידידה, שעבדה ב„דאגמארטו“ — המיפקדה הגרמנית הראשית — וזו סיפקת לו מידע רב, שהועבר או לידי הקבוצות המחתרתיות השונות בקופנהאגן.

עוד באוקטובר החליטה הוועדה שלנו, מסיבות בטחון, למצוא מקום הפלגה נוסף, כי פליטים הוסיפו להגיע. התפקיד הוטל עלי וחלטתי להשתמש בעיירה הונדסטד (Hundested), מערבה לגיללאיה, כי הכרתי אישית את שומר המגדלור המקומי. הוא היה מסוג רשמית על שתי סירות הצלה ועבודתו כללה ביקורת על כמה מגדלורים באיים הקטנים שבמיצור קאטנאט, כמו זה שבקסלו. בגיללאיה עצמה התנהלו הפעולות בסדרן הדייגים לקחו אתם עד 20 איש בכל הפלגה.

בהונדסטד היה לנו מערך טוב. כל הפליטים הגיעו היישר מקופנהאגן או דרך סמידסטרופ למלון „סטרנדבורג“ בהונסטד. בשעות היום הייתי לוקח עמי

שלושה אנשים בכל פעם לטיול אל הנמל, כשכל אחד נושא אתו סל עם דברי מאפה. כשנמצאו מחוץ לטווח הביקורת של המגדלור, התיישבנו על המזח, מדברים ומשחקים עם כלב-תדייגים, „אוסקאר“, ברגע המתאים, לפי סימן שנתתי להם, סהרו לעלות על סיפון הסירה ונעלטו בתוך בטנה. לאחר שנתמלאה הסירה באנשים, העברנו את הכלב הענק לקירבת סירה אחרת — והספור חזר ונשנה. בלילה הפליגו הסירות הישר לשוודיה. המזודות המטען האחר הונחו בתוך ארגז גדול שהיה במלון, ועליו סימון ברור: „בשביל שומר המגדלור בקסלו“. לפני רדת החשיכה העבר ככל המטען הישר לסירות. סידור זה פעל להפליא הגרמנים לא גילו אף פעם את התחבולה.

היו לנו קשרים טובים גם עם בעל אוניות בשם מר ס., שלושותו עמדו שלוש פסיונות. כשהשומרים הגרמנים גמרו לשים את החותם בשעות אחרי-הצהריים ניגשנו אנו והסרנו את הכיסוי מבלי לנגוע בחותם.

בצורה זו בוצעו כל התובלות מהנדסטר או לינס (Lynæs), ואנו העדפנו שיטה זו, בייחוד לגבי אנשים מצועים או חולים שהיו באים ישר מבית-החולים של פרופסור א. בחודשי האביב התרחב סוג האורחים הנכבדים שלנו וכלל גם מחבלים וגם טייסים בריטים ואטריקנים. אך היות ורבים מהם היו מצועים, היתה זו פעולה מסוכנת בשביל כולנו. עלינו לדעת כי תחילה יוכלנו להעביר את הפצועים רק על גבי סולם, שהוטען על סירות המשוטטים הקטנות, וכך הגיעו אל סירות-הדייג במרחק מה מסמידסטרום. עזרה רבה קיבלנו מאת רופאה מבוגרת, גבי ס., שהוריקה להם זריקות משככות כאב.

על הוועדה שלנו הוטלו גם „משימות מיוחדות“ מאת כמה מראשי תנועות המחתרת הדנית. אני זוכר שיום אחד החליטה „הנהלת“ להעביר לגיליאיה סירה מהירה, שנמצאה כרניל באגם פורסו ליד קופנהאגן. הכוונה היתה להשתמש בה להעברת מידע בין שוודיה לבין כמה ערי נמל בדנמארק. היה זה עסק לא פשוט להעביר סירה זו לסמידסטרום לאור היום, כשהיא מועמסת על משאית.

טבעית היא השאלה אם הית ברשותנו נשק, כן, היו לנו מיספר אקדחים ומכונות-יריה; אך הוועדה נתנה הוראת מפורשת להשתמש בנשק רק במקרה חירום ובחוסר כל ברירה. הקבוצה שלנו לא הפעילה מעולם נשק, אך תמיד היה לנו נשק כשהובלנו פליטים. אנשי המגזע שלנו סיפקו אותנו. הכולל הית שהפליטים יסעו לגיליאיה ברכבת. או שמנו חבילה ברשת החבילות שבקרן, במרחק מה מאתנו — שמא תערוך המשטרה הגרמנית ביקורת.

בין עוזרינו הרבים יש לציין במיוחד את אנשי המשטרה הדניים; כי הם יכלו לספק לנו תעודות זהות מזויפות ועוד. אם כי באופן רשמי היו צריכים או (1943) לשתף פעולה עם הגרמנים. אני זוכר את קצין המשטרה ס.ג., שהמציא לי כמה וכמה תעודות, ביניהן אחד של דייג מקצועי, שנתנה לי רשות להסתובב באופן חופשי באזורי הנמל השונים. לצערנו הוא נאסר אחרי-כך על-ידי הגסטאפו, נשלח לבוכנוואלד ושם מת זמן קצר לפני גמר המלחמה.

אני זוכר גם מקרה כשהגסטאפו חיפש אחרי אחד מאנשי המשטרה המקומיים שלנו בגיליאיה, קיבלנו אזהרה על כך מאת אחת הקבוצות שלנו בקופנהאגן, אך

רצה המזל שהאיט, שקראנו לו סימונסן (שמו האמיתי היה אנדרסן), הועבר לסטבנס, דרומה לקופנהאגן. התקשרתי עם אחד מבעלי המטאיות שלנו, מר ל.ג., והתלנו מיד לחפשו. למחרת מצאנוהו והסברנו לו את המצב. הוא עמד בפני דילמה קשה: דווקא יום אחד קודם לכן התארש עם בחורה נחמדה, בת של אחד האיכרים, ולא רצה להיפרד ממנה. על כן ניגשנו אל הורי הבחורה, הסברנו להם את המצב ובשיתוף פעולה עם קבוצת המחתרת המקומית הסתרנו אותם בוילה מבודדת. כעבור כמה ימים הצטרפו לאחת החובלות שלנו לשוודיה ושם התחתנו. כיום הם זוג מאושר, וכשפגשתי אותו לאחרונה היה ממונה על מחלקת התגרות במשטרת הילרוד.

בחודשי האביב והקיץ של 1944 התמסרה המחתרת הדנית יותר ויותר לפעולות חבלה. לפי דרישת אנשינו בקופנהאגן עסקנו הרבה בהסתרתם של הרבים שהיו מבוקשים ביותר על-ידי הנסטאפו. המחלקה המקומית של זו באזורנו, שמרכזה היה בהלסינגור, הגבירה את פעילותה ואחדים מחברינו נאסרו, אף עוגו, וכולם נכלאו בהלסינגור או בקופנהאגן. אחדים, וכיניהם כמה דייגים, שעזרו לנו להוביל פליטים יהודים, הגיעו למחנה-הריכוז של הגסטאפו בפרוסלב, יוטלנד, לא הרחק מהגבול הגרמני-דני. (פרטים על אירועי מלחמה אלה אפשר למצוא בספר „גיללאיה, אוקטובר 1943“.)

כשבוצע מאסר כזה על-ידי הגסטאפו, נהגו רוב חברי הקבוצה שלנו להסתלק מבתיהם, כדי לראות מה ילד יום. כולנו קבענו עם נשינו סדרי איתות בחלונות ולפיהם יוכלנו לעבור ליד הבתים ולדעת אם הגסטאפו ביקר שם או לא.

בקיץ 1944 היה לנו הכבוד להסתיר אצלנו שני חבלנים מהמבוקשים ביותר בדנמרק, „ההדר“ ו„הלהבת“. מאוחר יותר הם נהרגו בחילופי-אש עם הגסטאפו. יום אחד, בקיץ 1944, קיבלנו הודעה מצופנת מאת איש המגע שלנו שנוכר לעיל, המנהל ו. בת נאמר ששמות כולנו, אשתי ואני וגם שני בנינו, נמצאים ברשימת החשודים של הגסטאפו ושצפויים אנו למאסר מיד. למרות מצב כזה היינו מוכנים היטב ומיד הסתלקנו מהבית ביחד עם עוד אנשים „מבוקשים מאוד“, ביניהם אשתו של „ההדר“, מר ו. בא בעצמו לספידטרופ ובלוויית אנשי העבירד אותנו לוילה קאקגר, אי-פרוזר של קופנהאגן. עורר-דין, ידידנו האישי, הכטיח לדאוג לחנות שלנו. אחרי כמה ימי ציפיה בקופנהאגן אירגן מר ו. את נסיעתנו כנוסעים סמויים בתא-הפחם של אוניית-המשא „אורינייה“. הצטרפו אלינו למסע זוג צעיר, שכמה ימים קודם לכן פוצץ גשר רכבות, ואשתו של „ההדר“, נאלצנו לחכות יום תמים עד שהאוניה הפליגה, והחום היה גדול, אך אנו היינו מאושרים, כי היה לנו שפע של מזון ומים, שמר ו. דאג להכין לנו. כעבור שעות אחדות, כשהאוניה התקרבה לחוף שוודיה, „גילה“ אותנו אחד מאנשי הצוות (הכל תואם מראש). לעיני הקצינים נתן לנו רב-החובל „מנה“ הגונה — כך הוסכם עם מר ו. — נתנו לנו אוכל ובירה, ומשנכנסנו למים הטריטוריאליים של שוודיה ביקשו — באלחוט — סירה בשבילנו ויצאנו לחופשי. העלו אותנו על החוף בטרלבורג ואחרי חקירה על-ידי המשטרה השוודית העבירו את משפחתנו למחנה פליטים מגורבניה ודנמרק, שם נשארו עד שאורגנה הבריגאדה הדנית „דנפורס“. זו

היתה יחידה של משטרה צבאית ואליה נתקבלו רק אנשים שהיו פעילים בתנועת המחתרת. ברי שגם פליטים יהודים יכלו להתגייס — ורבים אומנם עשו זאת. קצרה היריעה כדי להסביר כל מה שהיה שם, אך אחרי המלחמה נכתב ספר מיוחד על שליחותה של יחידה זו, שהועמדה ישירות תחת פיקודו של פילדמארשאל מונטגומרי באירוסה. כדאי לציין, שבמקביל הוקמה גם יחידה גורוזגית, אלא מאחר ששוודיה נאלצה לשמור על נייטרליות, נשמר כל העניין בסודי סודות.

ב־4 במאי 1945, עם כניעתו של הצבא הגרמני, הורגו לדנמארק, כדי להחזיר שם חוק וסדר. כעבור כמה חודשים שוחררנו מתפקידנו והורגו לסמדיסטרום.

לא עלינו לשסום, אך חשנו שעשינו את שלנו, לפי מיטב יכולתנו. מעתה התחלנו מחדש להקים את העסק שלנו. היינו מלאי רגשי תודה לאל עליון על שנשארו בחיים. זמן קצר אחרי בריחתנו נאסר בנו הבכור ג'ון בידי הגרמנים. הוא הצליח שלא לגלות להם דבר, נידון למאסר והועבר למחנה הפליטים הדני פרסלב ומשם שוחרר ב־4 במאי. שבעה מבין ידידינו הטובים, חברי היחידה שלנו, הוצאו להורג; ואחד, בן 19, מת במתנת-ריכוז בגרמניה.

ו ל ס י ו ם : שלושים וחמש שנים עברו מאז הימים ההיסטוריים כאן בגיללאיה שתוארו לעיל. אשתי ואני הגענו לגיל 72. ביתנו נמצא קרוב למפרץ, מערבה לנמל, ומשם יש לנו מבט נהדר על הים. במרחק אנו רואים לעת ערב את „אורות תחופש״ מתעיר והגגם בשוודיה והקולות העולים מסירות הדיג הנכנסות לנמל גיללאיה או יוצאות ממנו הם אותם הקולות כמו ב־1943.

ברגע שקט כזה הגנו שואלים את עצמנו: האם היה כדאי? אנו סבורים שכן, ועובדה היא שבשפת הצורך היינו עושים זאת טוב. הוא הדין לגבי שאר חברי קבוצתנו החיים עדיין.

הבה נסיים סיפור היסטורי זה ונצטרף למאות רבות של יהודים מזכרים ובלתי מזכרים לנו, המאשרים במדינתם-הם — ישראל. נקווה שההיסטוריה תזכיר כי גם מלחמתם לא היתה לשווא.

גיללאיה, ספטמבר 1978

of his fight against the Holocaust in Bialystok in a very modest description he sent to the Yalkut from Germany.

One of those whom Busse rescued, Haika Grossman, has to add a number of details on Otto Busse, the wonderful man, the believer and helper and his deeds.

Menashe Rosenberg describes a rescue operation carried out by Non-Jews. He went to visit the little Danish township of Gilleleje to find out additional details on that ervellous episode. He also took a number of pictures on the spot and found one of the active members fo the Danish underground.

This man is Gilbert Lassen, who, to this day lives at Gilleleje. He relates his activities in the Anti-Nazi underground from the Spring of 1943 to the Summer of 1944. In his article you'll find a great many facts and details on the methods in use in those days and on the connections with non-occupied territory (Sweden) which centered around the operation to rescue Danish Jews.

Source Material and Testimonial

The history of the Jews of Munkacs during the World War is being told from a direct source: Eliahu Rubin, director of the Hebrew Gymnasium until it was liquidated. It is testimony on relations within the Jewish community and it's leaders and it also shows the more and more deteriorating attitude of the Hungarian Government which reached it's climax in the general expulsion to Auschwitz in May 1944. In this testimony we see the leaders of the community on the background of the fate which overtook the whole of the Hungarian Jewry and the inhabitants of Munkacs in particular. The record brings to life the atmosphere and the cruel circumstances: persecution and finally transportation to the extermination camp.

Testimony from a different source brings Joseph Kisner, who tells of the days of terror in Lwow that began with Operation Barbarossa and went on until the city was retaken by the Red Army. On the 22nd of June, 1941, Nazi terror took place of normal, quiet life. Personal adroitness helped the author to escape the "Actions" at Lwow and brought him to Hawn-Ruska. After several flights in both directions between these two places he found a haven of refuge in a country-house, belonging to a transport company in one of the suburbs of Lwow — until, on the 27th of July, 1944, the first Russian soldier reappeared.

Books

Yehuda Bauer reviews a recently published book by Eliahu Ben-Eliaar, "Foreign Policy of the Third Reich and the Jews", and he finds it an **astounding book**: No sources are mentioned and there is contradiction between contents and title. He finds exaggerations and errors; no mention is made of how German Jews reacted. The author maintains — says the reviewer — that Hitler used Antisemitism as a political means to achieve domination over Europe.